

DANIEL MÖLLER

”GRIFT-RUNOR, SKRIFNE 1769”

En ärekränkande och blasfemisk
gravdikt av Brynolph Hallborg

*Mandråpare. Horkarl. Tjuf. Lögnare. Syndare.
J. Tankar. Ord. Och. Gärningar.*

– Brynolph Hallborg

1600- och 1700-talen är epitafiets eller, med ett annat ord, gravdiktens guldålder i Sverige och Europa.¹ Det skrevs under dessa århundraden kolossala mängder gravdikter av ofta likartat men i sina stycken mycket skiftande slag och av varierande omfång. Gravpoesin är ämnes- och stilmässigt den högsta arten av de tillfälleslitterära arterna, näst efter den så kallade likpredikan.² Gravidiktarna trycktes inte sällan tillsammans med likpredikningarna och tillhör således delvis den sakrala sfären. De skrevs, som barockpoeten Sophia Elisabet Brenner (1659–1730) formulerar det i just en gravdikt, ”den döda til beröm, ell’ deras tröst som sörja”.³

Men det tillkom även gravdikter som inte var skrivna till beröm utan som i stället var inriktade på tadel och ibland, för att inte säga ofta, rörde det sig om postuma förolämpningar av grovt snitt. De efterlevande fann alltså knappast någon tröst i dessa texter. En vanlig men i Sverige hittills utforskad form av gravdiktning under 1600- och 1700-talen var den ärekränkande, parodiska, burleska och infamhumoristiska gravpoesin. Den är mycket diversifierad till sin karaktär och spänner över ett brett temperamentsfält, alltifrån milt spefulla poem till gravt förödmjukande, alltifrån godmodigt skämtsamma och komiska alster till råa, maliciösa, skarpt ironiska och grovt sarkastiska texter, inriktade på att fullständigt förgöra och förinta sitt föremål en gång för alla, *post mortem*.

Dessa dikter är således ett slags bokslut över en död människa, eller rättare: ett extraordinärt bidrag till en död människas eftermäle, en (ofta) versifierad inlaga över

en avliden person, i sina mest extrema yttringar inriktad på att fördärva, deformera eller förvrida denna människas *fama*.⁴

I de många poetikhandböcker som konsulterades av tidens diktare föreskrevs bland annat hur bröllops- och begravningspoem borde utformas. Kännetecknande för gravdikterna är att de ofta innehåller tre moment som – i olika proportioner beroende på rang – förespråkas i handböckerna, nämligen *luctus*, klagan över dödsfallet, *laus*, loyprisning, och *consolatio*, tröst åt de efterlevande. Men även i dikter över döda, där man förväntar sig utläggning av *luctus*, *laus* och *consolatio*, kunde poeterna alltså göra helt oväntade utspel. Johan Runius' gravdikt i så kallad stenstil (en dikt med punkt efter vare ord) över borgarkvinnan Ursilia Wadst,⁵ "GRiff-Stod" (1698), karaktäriseras exempelvis bäst som en ärekränkande dikt, en versifierad postum paskill, ett *inverterat* äreminne.⁶

I likhet med Brynolph Hallborgs "Grift-Runor" (1769), varom mera nedan, är Runius' gravdikt ett framstående exempel på ett poem där den så kallade *decorum*-principen satts ur spel. I tidigmodern tid (ca 1500–1800) reglerades nämligen alla nivåer i den retoriska apparaten av *decorum* eller *aptum* ('det passande', 'det lämpliga', grek. *to prepon*), som rekommenderas redan i antik stilteori och behandlas av Aristoteles i både *Retoriken* och *Poetiken*. *Decorum* – tanken att varje tema och ämne borde ges ett uttryck som var stil- och formmässigt avpassat till det – var sammanlänkat med samhällets struktur och hierarkier, den levande offentligheten, den sociala organisationen.⁷ Därför är begreppet avgörande för förståelsen av 1600- och 1700-talens litteratur och dess funktioner. Inte minst gäller detta tillfälleslitteraturen och i synnerhet gravdiktningen. Såväl vertikalt som horisontellt – såväl i dikt som i liv – var principen verksam. Den satte sin prägel inte bara på litteraturen utan även på livet.

Den parodiska och blasfemiska "Grift-Runor" av Hallborg är i likhet med Runius' gravdikt ett infamt monument, ett *inverterat* äreminne, men den är ännu mer extrem och mer explicit än sin barocka föregångare. Det är frågan om en mycket grov, postum smädelse.

*

Den högst originella och tungt ärekränkande gravdikten i stenstil, "Grift-Runor", är alltså författad av Brynolph Hallborg (1736–1792). Denne var född i Herrljunga, då kallat Halljunga, efter vilket han bildat sitt namn.⁸ Hallborg blev student i Lund 1758, magister där 1763 och komminister 1765 i Stengårdshult i Skara stift.

Numerus är Hallborg i stort sett bortglömd, men hans lärobok *Cantilena Glossaria, Eller Rimwis författad Orda-Bok, på Latin och Svenska* (1777), där latinska ord med översättning konstfullt radas upp och rimmas parvis, var i samtiden inte okänd och utkom i tre upplagor.⁹ Hallborg författade även andra pedagogiska skrifter, till exempel häftet *Den Anagrammatiska A-B-C-Boken* (1786), som bland annat innehåller en iderik "Biblisk Minnes-Läxa".¹⁰ Den 29 juni 1772 höll han ett långt tal över Gustaf III:s kröning, "Oratio Panegyrica öfwer Hans Kongl. Maj:ts höga kröning", som är bevarat i Skara stifts- och landsbibliotek (SSB) i författarens egen handskrift.¹¹

I Johan Wilhelm Warholms herdaminne från 1874 läser vi att Hallborg "ej [var] utan anlag för poesi", men påpekandet är ironiskt menat. Det häftar nämligen vid ett citat i en fotnot där det heter: "Öfverträffade Haqvin Bager i dess poetiska verk".¹²

Namnet Bager, det vill säga Haquin Bager (1711–1792), användes under senare hälften av 1700-talet, liksom under 1800- och 1900-talen, synonymt med 'pekoralist'. Termen 'pekoral' kommer från senlatinets *pecoralis*, härlett ur *pecus*, det vill säga 'fånad', 'boskap'. Ordet *pecora* betyder 'får' på italienska, och man kan lätt föreställa sig en kör av bråkande får, eller ett ensamt får som ensligt bräker i skogen. Något dylikt har de som en gång kopplade ihop termen *pecoralis* med detta slags texter förmodligen tänkt: att det rör sig om färdigt diktning.¹³ På 1770-talet vässade exempelvis en ung Anna Maria Lenngren pennan och gick till versifierat anfall mot Bager i *Dagligt Allehanda*, och vid ungefär samma tid skrev Bellman dikter och brev i Bagers stil.¹⁴ När en skral rimmare som Bager offentliggjorde en dikt i till exempel *Dagligt Allehanda* eller *Stockholms Posten* lär det ha muntrat upp läsarna rejält.

Även Hallborg inrangerades alltså – av Warholm – bland pekoralisterna. Han var emellertid ingen pekoralist utan en excentriker, och hans poesi kan snarast ses som en prolongering av hans, som det förefaller, kufiska personlighet.

Trots att en repertoardiktning var dominerande före romantiken,¹⁵ framstår Hallborg och andra författare som både stilbildande och originella. Detta noterar redan Thomas Thorild när han angående Hallborg framhåller att dennes stenstil över prästen Hans Bjugg – en analys av dikten följer – har ”mera värde, än större delen af alla de vers och stenstylar som varit gjorde i detta seculo”.¹⁶ Det var med andra ord med geni- och originalitetsidéen i åtanke som Thorild formulerade dessa framsynta rader.

*

”Grift-Runor”, som i det följande ska granskas, saknar i sin genre – och kanske även utanför – motstycke i svensk litteratur.

Gravdikten är skriven över författarens företrädare som komminister i Stengårdshult, Hans Bjugg (1690–1769). Torsdagen den 24 februari 1780 publicerades den i *Stockholms Posten* under titeln ”Grift-Runor”, med tillägget ”skrifne 1769”. Bjugg sägs i Warholms herdaminne ha haft ”god helsa, muntert sinne” och fört en ”sparsam lefnad” samt uppges ha predikat sista gången samma vecka som han dog.¹⁷ Bjugg var emellertid inte bara Hallborgs företrädare som komminister utan även hans svärfar. Hallborg var gift med en dotter till honom, Ulrika Bjugg (1738–1774), och hans svärmoder var den i ”Grift-Runor” omtalade Elisabet Hagelman (1695–1778).¹⁸

Bland de Hallborg-relaterade handskrifterna i Skara stifts- och landsbibliotek finns även en ”Wördsam Lyckönskan til sin Stjuf-Moder Sophia Albertina Gisolow på des Namnsdag d: 24 April 1776, lämnad af Hans Peter och Maria Elisabeth Hallborg”.¹⁹ Brynolph Hallborg hade 1774 blivit änkling och 1775 gift om sig med Sophia Albertina Gisolow (1756–1812).²⁰ Detta poem är alltså ett slags rolldikt, skriven i de minderåriga barnen Hans Peters och Maria Elisabeths namn och överlämnad av dem till faderns nya hustru.

I herdaminnet noteras att Hallborg suspenderades från sin komministertjänst vid två tillfällen, första gången – och här citerar Warholm en icke namngiven samtida källa – ”emedan han stämt sin svärfader till tinget och mot honom ingifvit en onständig skrift, som nu såsom ett pasqvill i stiftet cirkulerar”.²¹ (Omständigheterna kring Hallborgs aversion mot sin svärfar är inte kända.) Vid det senare tillfället suspenderades Hallborg på grund av att han låtit sin då tolvårige son Hans Peter ”med prestkrage

uppträda på predikstolen och förrätta passionspredikningar”; under suspensionstiden reste han till Lund där han ”utgaf en disputation, för hvilken samme son responderade”.²² Brynolph Hallborg befann sig även i en strid – ”en långvarig och bitter strid”,²³ skriver Warholm – med sin företrädare som kyrkoherde i Stengårdshult, Laur. Andr. Carlborg (1714–1789). Efter Carlborgs död förvaltade Hallborg ämbetet som kyrkoherde i tre år, fram till sin egen död 1792.²⁴

”Grift-Runor” kan karaktäriseras som en övermåttan infam paskill. Poemet torde ha fått medlemmarna av domkapitlet att höja på ögonbrynen när de fick vetskap om det.

Jag känner till två versioner av ”Grift-Runor”, dels varianten i *Stockholms Posten*, som har till grund en handskrift insänd till redaktionen av författaren själv, dels ett utkast till dikten av hans egen hand.²⁵ Det senare – konceptet – ingår bland författarens manuskript, ”Carmina Miscellanea, A Mag. Brynolpho Hallborg, Comministro in Stengårdshult, Dioeces. Scar. edita Anno MDCCLXXVII”, som förvaras i Knösiska samlingen nr 59 och även innehåller Hallborgs tre sidor långa självbiografi på latin.²⁶

Nedan citeras ”Grift-Runor” efter versionen i *Stockholms Posten*. Dikten består av 52 rader och lyder i sin helhet på följande sätt:

Wandringsman.
 Lär. Af. Denna. Grift. At. Dö. För. Än. Du. Dör.
 På. Det. Du. Ej. Må. Dö. När. Du. Dör.
 Detta. Gjorde. J. Lifstiden.
 Wälärewördige. Och. Höglärde. Herren.
 Herr. Hans. Bjugg.
 Som. J. Småland. J. Skara. Stift.
 War. En. Dråpelig. Biskop.
 J. Ålderdomen. Prepositus. Pastor. Wördige. Capellan.
 Lekamlig. Ängel. Konungens. Trotjänare.
 Arbetare. Fiskare. Åkerman. Byggningsman.
 Skaffare. Minister. Och. Sändnings-Bud. Amma. Wäcktare.
 Fru. Elisabet. Hagelmans. Adjunctus.
 Nästan. Et. Halft. Hundrade. År.
 En. Herde. Som. Ägde. Stora. Prästerliga. Egenskaper.
 Ty. Han. War. En. Upryckare. Nederbrytare. Förstörare.
 Fördärfware. Skarp. Tröskewagn. Den. Taggar. Hade.
 Det. War. Uppenbart. At. Denna. Guds. Soneson.
 War. En. Afguda-Dyrkare. Guds. Hädare. Sabbats-Brytare.
 Sina. Fäders. Och. Öfwerhetens. Förrädare. Och. Föragtare.
 Mandräpare. Horkarl. Tjuf. Lögnare. Syndare.
 J. Tankar. Ord. Och. Gärningar.
 Derföre. Hade. Lagen. Intet. Med. Honom. At. Skaffa.
 Genom. Denna. Tröskande. Oxen. Anammandes. Tron.
 Han. Predikade. Lagen. Med. Nytt. För. Dem.
 Som. Lagen. Ej. Angick.
 Tog. Sig. Sällan. Af. Jorden. Men. Bar. För. Hjorden. Största. Omsorg.
 Las. Flitigt. Men. Läste. För. Jngen.
 Emedan. Han. Weste. Sig. Jngen. Ting. Weta.
 War. Han. Ganska. Lärd.
 Han. Förde. Det. Gamla. Guds. Ordet.

Men. Pädref. Altid. Nya. Lärdomar.
 Detta. Jordanes. Salt.
 Kunde. Jngalunda. Förlåta. Sin. Nästa.
 Men. War. Altid. Färdig. Honom. Förlåta.
 Förlikte. Sig. Med. Alla. Utom. Tre. Owänner.
 Dem. Han. J. All. Sin. Tid. Kifwades. Med.
 Dem. De. Sökte. Trösta. Tröstade. Han. Aldrig.
 Med. Et. Beängslat. Hjerta.
 Las. Han. Med. Nöje. Guds. Ord.
 Han. Sade. Hwad. Han. Weste. Men. Hölt. Tyst. Hwad. Han. Mente.
 Fast. Han. Weste.
 Tystlåtenhet. Göra. Tryggt. Samwete.
 Kunde. Han. Dock. Jcke. Tiga.
 Han. Talade. Sjelf. För. Domaren.
 Men. Brukade. Ständigt. Advocat.

 Sofde. Mycket.
 Men. War. Dock. Altid. Waken.
 Han. War. Högåldrig.
 Men. Dödde. Et. Barn.
 Sedan. Jgenom. Hans. Ända.
 Äro. Framfödde. Femtiosju. Lif.²⁷

Hela dikten är en parodi, en i stora stycken mycket infam och till och med blasfemisk bibelparodi. Under 1700-talet var hädelse liktydigt med att håna och bespotta Gud, och i Sverige var detta straffbart – man löpte risken att dömas till döden – och därför mycket ovanligt.²⁸ ”Grift-Runor” innehåller mängder av bibelallusioner, de flesta från Nya testamentet, varav flera genom den särpräglade kontexten implicit får vanhelgande karaktär. Raden ”J. Tankar. Ord. Och. Gärningar.” anspelar på syndabekännelsen. Genom de många bibelallusionerna, som brukas i inverterat och därmed i förlöjligande syfte, lägger Hallborg i dagen sin lärdom och iscensätter sig själv som en originell diktare.

I det nämnda utkastet till dikten förtecknar Hallborg själv femton hänvisningar till Gamla och Nya testamentet, nämligen ”Act. 20:28”,²⁹ ”Mal. 2:7”, ”1 Cor. 3:5”, ”Matth. 9:39”,³⁰ ”Matth. 4:19”, ”1 Cor. 3:6”, ”1 Cor. 3:10”, ”1 Cor. 4:1”, ”1 Cor. 4:12”, ”1 Thess. 2:7”, ”Jer. 6:17”, ”Es. 1:10”, ”Es. 41:15”, ”1 Tim. 5:18” och ”Matth. 5:13”.

Därtill finns en referens till en känd apokryfisk bok till Gamla testamentet: ”Syr. 19:10”. Jesus Syraks vishet och andra deuterokanoniska böcker ingick som ett slags extranummer i nästan alla biblar; den togs bort vid 1800-talets första hälft men är nu återinsatt i den så kallade Bibel 2000.

I versionen i *Stockholms Posten* är allusionerna inte deklarerade, men det är de alltså i det egenhändiga utkastet till dikten. Utöver de 16 hänvisningarna finns ytterligare två eller, mer sannolikt, tre anspelningar på Bibeln, som Hallborg låtit bli eller glömt att förteckna.

Drottinnan Elizabethen till sin Högkoningliga Majestät
 Albrechts förklarar sig den Trettonde Dag i April
 1776. Minnesord af Hans Peter af Nova Elizabeth
 Hallborg.

Niss i lag
 Enligt den Nämnda Calendar uti
 Med tillfog
 Men genom sig och sin fru
 (som tillfogad)
 Och som för sig och sin fru
 (som all godhet)
 Drottning Elizabeth
 Gullstämman till ut.
 2.

Kung och Kungina
 Sophia Albertina konungens
 och Kungens Kungina
 In sig genom sig och sin fru
 (som all godhet)
 Drottning Elizabeth
 Gullstämman till ut.
 2.

Kung och Kungina
 Sophia Albertina konungens
 och Kungens Kungina
 In sig genom sig och sin fru
 (som all godhet)
 Drottning Elizabeth
 Gullstämman till ut.
 2.

Högkoningliga Majestät
 Den Trettonde Dag i April
 1776. Minnesord af Hans Peter af Nova Elizabeth
 Hallborg.

Kung och Kungina
 Sophia Albertina konungens
 och Kungens Kungina
 In sig genom sig och sin fru
 (som all godhet)
 Drottning Elizabeth
 Gullstämman till ut.
 2.

Kung och Kungina
 Sophia Albertina konungens
 och Kungens Kungina
 In sig genom sig och sin fru
 (som all godhet)
 Drottning Elizabeth
 Gullstämman till ut.
 2.

Kung och Kungina
 Sophia Albertina konungens
 och Kungens Kungina
 In sig genom sig och sin fru
 (som all godhet)
 Drottning Elizabeth
 Gullstämman till ut.
 2.

Drottning Elizabethen till sin Högkoningliga Majestät
 Albrechts förklarar sig den Trettonde Dag i April
 1776. Minnesord af Hans Peter af Nova Elizabeth
 Hallborg.

Kung och Kungina
 Sophia Albertina konungens
 och Kungens Kungina
 In sig genom sig och sin fru
 (som all godhet)
 Drottning Elizabeth
 Gullstämman till ut.
 2.

Kung och Kungina
 Sophia Albertina konungens
 och Kungens Kungina
 In sig genom sig och sin fru
 (som all godhet)
 Drottning Elizabeth
 Gullstämman till ut.
 2.

Kung och Kungina
 Sophia Albertina konungens
 och Kungens Kungina
 In sig genom sig och sin fru
 (som all godhet)
 Drottning Elizabeth
 Gullstämman till ut.
 2.

Drottning Elizabethen till sin Högkoningliga Majestät
 Albrechts förklarar sig den Trettonde Dag i April
 1776. Minnesord af Hans Peter af Nova Elizabeth
 Hallborg.

Kung och Kungina
 Sophia Albertina konungens
 och Kungens Kungina
 In sig genom sig och sin fru
 (som all godhet)
 Drottning Elizabeth
 Gullstämman till ut.
 2.

Kung och Kungina
 Sophia Albertina konungens
 och Kungens Kungina
 In sig genom sig och sin fru
 (som all godhet)
 Drottning Elizabeth
 Gullstämman till ut.
 2.

Kung och Kungina
 Sophia Albertina konungens
 och Kungens Kungina
 In sig genom sig och sin fru
 (som all godhet)
 Drottning Elizabeth
 Gullstämman till ut.
 2.

Brynolph Hallborgs egenhändiga utkast till verspaskillen "Grift-Runor",
 gravdikten över komministern Hans Bjugg,
 Knösiska handskriftssamlingen, Skara stifts- och landsbibliotek.

Uttrycket 'dö innan man dör' i rad 2 är frekvent i dödsberedelselitteraturen. Innebörden är att man ska 'dö i Kristus' för att sedan vakna upp till ett evigt liv. Det vanliga livet sågs som ett slags död i etapper och kroppen som en sorts temporärt uppstagad mull. Bjugg hade enligt författaren dock inte levt efter den maximen.

Den första bibelhänvisningen finns i rad 8, där Bjugg kallas "En. Dråpelig. Biskop." (och "En. Dråplig. Biskop." i utkastet till dikten). I Karl XII:s bibel lyder Apostlagärningarna 20:28: "Så hafwer nu acht på eder/ och på allan hjorden/ i hwilkom then Helge Ande hafwer eder satt til Biskopar/ at regera Gudz församling/ hwilka han hafwer förwerfwat medh sitt blodh".³¹ 1917 års översättning och Bibel 2000 har "herdar" i stället för "Biskopar".³² Uttrycket syftar på någon som leder en församling, men att Hallborg väljer att kalla komminister Bjugg för biskop torde ändå vara avsett att uppfattas ironiskt. I Apostlagärningarna 2:11 talas om "Gudz dråpeliga werck". Ordet 'dråplig' kan till exempel betyda dels 'stor', 'väldig', 'framstående', 'betydande', 'betydelsefull' och 'märklig', dels 'utsökt', 'förträfflig', 'härlig', 'präktig', 'makalös' och 'gudomlig'.³³ Bjugg var i Hallborgs ögon ingetdera av detta. Här finns, med andra ord, sannolikt en undermening av hän.

Vid formuleringen "Lekamlig. Ängel." (r. 10) påträffas en hänvisning till Malaki 2:7, där vi läser följande i feststil: "**Ty Prestens läppar skola bewara lärona/ at man må befråga lagen af hans mun: ty han är en HERrans Zebaoths Ängel**".³⁴ Raderna 10–12 rymmer fyra hänvisningar till Första Korintierbrevet (3:5, 3:10, 4:1, 4:12) och två till Matteus (9:39, 4:19) samt en hänvisning till Första Thessalonikerbrevet (2:7) och en till Jeremia (6:17). "Arbetare. Fiskare. Åkerman. Byggningsman." (r. 11) är alla bilder för Kristi apostlar i Nya testamentet. "Skaffare" (r. 12) hänvisar till "**THer skal man hålla oþ före/ at wij äre Christi tienare/ och skaffare til Gudz hemlighet**".³⁵ Med "Amma" (r. 12) refererar Hallborg till 1 Thess. 2:7: "[...] men wij worom milde när eder/ lika som een amma fostrar sin barn" och med "Wäcktare" i samma rad anspelar han på Jeremia 6:17.

Därefter följer en hänvisning som Hallborg inte noterat i sitt utkast. Med orden "Uppryckare. Nederbrytare. Förstörare. Fördärfware." (r. 16) alluderar han på Jeremia 1:10: "Sij/ jagh sätter tigh i dagh öfwer folck och rike/ at tu skalt vpryckia/ nederbryta/ förstöra och förderfwa/ och byggia/ och plantera." "Fördärfware" syftar enligt författaren, men oklart varför, på Jesaja 1:10. Troligen har han åsyftat Jeremia 1:10, eller möjligen 1 Kor. 10:10: "Knorrer ock icke/ såsom somlige af them knorrade; och wordo dräpne af fördärfwarenom". "Skarp. Tröskewagn" (r. 17) anspelar på Jesaja 41:15 och orden "Sij/ jagh hafwer gjordt tigh til en ny skarp tröskowagn/ then taggar hafwer/ at tu skalt tröska berg/ och sönderstöta them/ och giöra högarna såsom stofft".

Sedan följer ytterligare en hänvisning som Hallborg inte noterat i utkastet. Det är frågan om diktens allra mest smädande vändning (r. 18–22), där poeten alluderar på Första Timotheosbrevet 1:9–10. De många obsoleta dativpluralis-ändelserna i uppräknningen av syndare av olika slag har genom sin ålderdomlighet (de är en kvarleva från Gustav Vasas bibel av år 1541, som ligger till grund för Karl XII-bibeln³⁶) sannolikt haft en parodisk verkan redan på Hallborgs tid:

9. [...] **them rättferdiga är ingen lagh satt:** vtan orättferdigom och olydigom/
ogudachtigom och syndarom/ oheligom och oandeligom/ fadermördarom och moder-
mördarom/ mandräparom;

10. Bolarom/ drängiaskändarom/ menniskotjufwom/ ljugarom/ mennedarom [...].

Vissa texter av den med Hallborg samtida Bellman har liknande avsiktligt arkaiska men samtidigt förvridet skämtsamma inslag, till exempel Fredmans epistel N:o 1, "Gutår båd natt och dag!", med rader som "Skåder glasenom på bordenom i Krogenom; betraktom Stopenom på hyllomen inom Skåpdörrenom".³⁷ Men medan episteldiktarens parodier är jovialiska och ofta präglas av lättsam humor, är Hallborgs stenstil som helhet betraktad en parodi av det grovt sarkastiska slaget. Hos honom är samtliga – såväl innehållsliga som formmässiga – reglage på max. Genom sin drastiska humor och dödsbesatthet är han mer barock än de mest extrema av barockens poeter.

"Tröskande. Oxen" (r. 24) anspelar till yttermera visso på Första Timotheosbrevet 5:18: "Ty Skriften säger: Tu skalt icke binda munnen til på oxan som tröskar: och/ En arbetare är sin löön wärd." Rad 33 hänvisar till Matt. 5:13: "J Ären jordenes salt [...]". Med rad 43, "Tystlåtenhet. Göra. Tryggt. Samwete.", hänvisar Hallborg till Jesus Syraks vishet 19:10: "Hafwer tu något hörtd/ låt thet medh tigh döö/ så hafwer tu ett roligit [lugnt, dvs. gott, ej tungt] samwet: ty tu brister ju icke sönder theraf." I raderna 47–48 följer troligen ännu en hänvisning som Hallborg inte noterat i sitt utkast. "Sofde." och "Waken." alluderar sannolikt på Höga visan 5:2: "Jagh sofwer/ och mitt hierta wakar [...]".

Hallborg tillplattar sitt föremål inte bara en gång eller fem gånger utan kanske trettio gånger och Bjugg nämns vid alla upptänkliga invektiv. I denna gravdikt finns med andra ord ingen klagan över dödsfallet, ingen lovprisning av den döde och heller inte någon tröst åt de efterlevande. Visserligen nämns Bjuggs hustru i dikten, men hon kallas "Amma", ett mindre smickrande epitet, avsett att smäda och föra tankarna till perverterade erotiska praktiker. Det är också rimligt att förstå det så att detta epitet syftar på Bjugg, vilket gör det om möjligt ännu grövre – och därtill absurt.

Dikten innehåller flera kryptiska passager. Raderna 51–52 allra sist i poemet lyder: "Jgenom. Hans. Ända. / Äro. Framfödde. Femtiosju. Lif." Det är en lek med *nomen* och *pro nomen* (Bjugg hette Hans i förnamn), men i övrigt ter sig utsagan aningen gåtfull. De liv som 'framfötts' ur *eller* i och med den avlidnes ända ('bak', 'stuss'; 'ändalykt', 'bortgång') kan emellertid inte syfta på de antal år han levde (han blev inte 57 utan 79 år) utan torde avse mannens ättlingar i två eller tre led.³⁸

Hallborg förvränger i sin gravdikt Gamla testamentets bild av den profetiske sanningssägaren och Nya testamentets beskrivning av en självförlömmande, självutgivande Herrens tjänare – eller en vanlig Jesu lärjunge enligt Bergspredikan, beredd att förlåta och fördra sina vedersakare (se Matteus 5–7). Föremålet för dikten, Bjugg, motsvarade enligt författaren tydligt detta ideal, fast tvärtom. Detta är diktens idé.

*

Av en formulering i *Stockholms Posten* en vecka efter att "Grift-Runor" publicerades, närmare bestämt den 1 mars 1780, framgår det att Hallborg själv försett redaktionen med poemet. Medarbetarna i tidningen har alltså haft tillgång till en originalhandskrift av dikten.³⁹ "Af samma goda hand", heter det, "hwilken man har at tacka för de sköna Grift-Runorne öfwer Biskop Bjugg, är äfwen til Utgifwaren inlämnad följande ganska rara förteckning, som utwisar det wanskelige öde, som en del af Småländska Clereciet i förra och senare tider undergått".⁴⁰ Denna förteckning är av intresse, eftersom den ger en inblick i vad som kan benämnas Hallborgs morbida intresse för död eller hans luguber-morbida

humor. Bland dikterna i Skara stifts- och landsbibliotek, Knösiska samlingen nr 59, finns även ett poem kallat "Om dödligheten" och ett med namnet "Dödens Slägt-Register".

Det är frågan om ett alternativt herdaminne, där *det enda* som spelar någon roll är specifika dödsfall och framför allt orsakerna till dessa dödsfall (vanligen innehåller ett herdaminne som bekant olika personhistoriska uppgifter om prästerna i ett stift). Hallborg förtecknar präster som mördats – tolv stycken –, "Döde som Mißgärningsmän" – tre stycken – och "Döde af olyckliga händelser" – tio stycken. Under rubriken "Mördade" läser vi följande:

1:mo Olaus Olai, Pastor i Urshult, blef mördad af 3:ne åhörare, dem han för tjuferi bestraffat.

2:do Andreas Elmgren, Pastor i Wislanda, mördades af en öfwerlastad Allmoge.

3:o Olaus Magni, Pastor i Hallaryd, blef 1597 af en af honom angifwen mandråpare ihjälstucken.

4:o Olaus, Pastor i Annerstad, blef mördad 1575.

5:o Nicolaus, Pastor i Odensjö, mördades af de Danska.

6:o Johannes, Pastor i Femsjö, blef bortförd af de Danska, och förmodligen af dem mördad; ty han hördes sedan intet mer af.

7:o Magister Johan Formell, Pastor i Refteled, blef ihjälstucken af Snapphanar 1677.

8:o Truilus Nicolai Skarpus, Pastor i Långaryd, dödde under flykten för de Danske.

9:o Jacobus Andrea, Pastor i Åsenhöga, blef illa krobad af en åhörare, hwars hand blef honom afhuggen 1657.

1[o]:o Swen, Pastor i Wernamo, blef ihjälstucken af en bof. Enkan fick behålla Pastoratet, och tog sig en Djekne til man.

11:o Jonas Swenonius, Pastor i Alsheda, blef bortförd och mördad af Förrädaren Dackes Parti.

12:o Jonas Thesei, Pastor i Linderås, blef ihjelslagen af Tullbetjeningen i Wadstena.

Under rubriken "Döde som Mißgärningsmän" listas följande:

1:o Theodorus, Pastor i Elghult, blef halshuggen för Brefwäxling med förrädaren Nils Dacke.

2:o Johan Halte, Pastor i Annerstad, blef för någon grof mißgärning aflifwad.

3:o Petrus Sellegren, Comminister i Annerstad, blef hängd för Sedelmyntning 1749.

Under "Döde af olyckliga händelser" läser vi:

1:o Petrus Wadstenius, Pastor i Bredestad, dödde af et olyckligt fall på en resa.

2:o Andreas, Pastor i Björkö, ihjällogs af et träd i Skogen 1607.

3:o Samuel Alander, Comminister i Kalfswik, dödde af en i halsen fastnad köttbit 1754.

4:o Abigail Tiliander, Pastor i Pjetteryd, stupade i en brunn om natten, i Rydaholms Prästegård.

5:o Gabriel Hagelman,⁴¹ Comminister i Åsenhöga, stupade af hästen på vägen til kyrkan, och dödde i October 1725.

6:o Nils Brichmannus, Pastor i Berheda, dödde på Predikstolen.

7:o Magister Elias Hwal, Pastor i Linderås, afbröt benet på resan til et Sochnebad och dödde.

8:o Johan Henrich Elvers, Comminister i Säby, dödde hastigt, så snart han kom ned af Predikstolen.

9:o Danielßon, Pastor i Näshult, fick sin dödsbane på resan från Sochnebad, genom fall af hästen.

10:o Trotto Petri Berg, Comminister i Hwittaryd, stupade af hästen, under resan från kyrkan, på en Passions-dag, då han predikat öfwer 3:dje Acten 1777.⁴²

Hallborg antyder att den bakomliggande orsaken till flera av händelserna, fallolyckorna och så vidare, varit grovt fylleri. Prästerna i detta alternativa herdaminne är med andra ord ingen prydnad vare sig för eftervärlden eller för sitt stånd, vill författaren låta förstå.

I stort sett har Hallborgs uppgifter kunnat bekräftas. I *Växjö stifts herdaminne* (I–VIII, 1921–1932) läser vi exempelvis om pastor Elmgren (Elmegreen) – ”en synnerligen orolig och hänsynslös man, som tyckes haft sin lust i att ställa till så mycket bråk som möjligt” – att han ”blev överfallen av några druckna drängar och av en av dessa [...] illa slagen med en bössa” och dödad;⁴³ angående komminister Sellegren – en ”obalanserad natur” som gärna deltog i bondekalas – att han blev ”avsatt för sedelförfalskning 1749 och hängd på Järntorget i Stockholm den 27 maj s.å.”;⁴⁴ och beträffande pastor Tiliander – i unga år ”en stor bråkstake”, känd för att ”dundra och dricka med sina kamrater” – att han nattetid samma dag som hans svärfar begravts drunknade i en brunn.⁴⁵

*

Brynolph Hallborgs väl dokumenterade upptagenhet vid eller rentav besatthet av döden, hans intresse för det parodiska, det sarkastiska och till och med det blasfemiska, gör honom till en raritet i svensk litteratur. Hallborg sprängde ramarna för repertoardiktningen. Dessutom väckte hans dikt uppmärksamhet i samtiden och kommenterades av ingen mindre än Thomas Thorild. Hallborgs stenstil över Hans Bjugg kan ses som ett mycket extremt uttryck för den uppluckring av principen om *decorum* som pågick under hela 1700-talet.

Noter

1 Jag vill varmt tacka de anonyma referenter som i samband med manusgranskningen framlade flera konstruktiva förslag på förbättringar av manuset. Studien har tillkommit inom ramen för projektet ”1700-talets svenska begravningspoesi i ny belysning”, finansierat av Vetenskapsrådet.

I artikeln återges på vedertaget sätt frakturstilen med antikva och antikvan med kursiv (den karolinska skrivstilen, så kallad tysk stil, motsvarar tryckt frakturstil). Fetstil och gradstorlek följer originalen, liksom frakturstilens kommatecken ”/”, medan ”s” och ”j” båda skrivs med ”s”.

Termerna ’epitafium’, ’epicedium’, ’gravdikt’, ’begravningsdikt’, ’gravskrift’, ’begravningskrift’ etc. betraktas här som synonymer. Det korta epitafiet (gravepigrammet) och det mer expansiva epicediet (som består av tre delar eller moment) uppfattades

båda under 1600- och 1700-talen som gravdikter. Generellt har epitaftet i högre grad än epicediet tagits i bruk vid skrivandet av sarkastiska, maliciösa och skämtsamma gravdikter, men även många epicedieliknande poem – inte sällan i stenstil – är skämtsamma eller infamhumoristiska osv.

- 2 Om likpredikningar och gravtal i en tidigmodern svensk kontext, se Göran Stenberg, *Döden dikterar. En studie av likpredikningar och gravtal från 1600- och 1700-talen* (diss., Stockholms universitet, Stockholm: Atlantis, 1998). Stenberg framhåller att likpredikningar ”måste definieras som ett slags andaktslitteratur” (Stenberg, *Döden dikterar*, 42).
- 3 Cit. efter Valborg Lindgärde, ”Att ha sin fröjd hos Gud. Sophia Elisabet Brenner och fromhetens poesi”, i Valborg Lindgärde, Arne Jönsson & Elisabeth Göransson red., *Wår lärda Skalde-fru. Sophia Elisabet Brenner och hennes tid* (Lund: Språk- och litteraturcentrum, Lunds universitet, 2011), 188. Dikten är skriven över Gustaf Adolph De la Gardie (1647–1695).
- 4 Forskningen om svensk tillfälleslitteratur har hittills i stort sett inte beaktat smådedikter över avlidna. Jag förbereder dock en monografi i ämnet, vars tentativa titel är: *Upplockringen av principen om decorum. Ärekränkande, burliska och infamhumoristiska aspekter av svensk begravningspoesi under 1600- och 1700-talen* (prel. utgivning 2023). Om smådeskriftens teori och praktik i gustaviansk tid handlar Annie Mattssons *Komediant och riksförrädare. Handskriftcirkulerade smådeskrifter mot Gustaf III* (diss. Uppsala universitet, Skrifter utgivna av Litteraturvetenskapliga institutionen vid Uppsala universitet, 45, Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, 2010). 120 texter har valts ut, varav två är gravdikter. Elva av dem ägnas en djupare analys, men ingen av gravdikterna ingår här.
- 5 Se om stenstil Per S. Ridderstad, *Konsten att sätta punkt. Anteckningar om stenstilens historia 1400–1765* (diss., Stockholms universitet, Kungl. Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademiens Handlingar. Filologisk-filosofiska serien 14, Stockholm: Almqvist & Wiksell International, 1975).
- 6 En rad formuleringar och flera allusioner på bibelpassager i gravdikten över Ursilia Wadster, menar jag, det sammantagna intrycket att Runius inte lovprisar utan tvärtom smädar den döda, bl.a. genom att utmåla henne som en girig ockrare. Flera ordvändningar och en rad allusioner på bibelställen ger det sammantagna intrycket att poemet är en smådeskrift, en därtill mycket infam, men samtidigt komisk, paskill – med förtäckt hädiska inslag. Dikten omnämns på några ställen i Magnus von Platens avhandling, *Johan Runius. En biografi*, (diss., Stockholms högskola, Stockholm: Wahlström & Widstrand, 1954), 40f, 47, 56, 209 (not 3) och 282, men analyseras inte. Se *Samlade skrifter av Johan Runius*, Erik Noreen red. (Svenska författare utg. av Svenska Vitterhetssamfundet XVII, II, Stockholm: Bonnier, 1934), [123]ff. Dikten analyseras i min ovan nämnda, kommande studie (Möller prel. 2023).
- 7 Beträffande *decorum*-principen och dess verkningar i svensk tidigmodern litteratur, se Stina Hansson, *Från Hercules till Swea. Det litterära systemets förändringar* (Göteborg: Skrifter utg. av Litteraturvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet 39, 2000), 54–59.
- 8 Joh. W. Warholm, *Skara stifts herdaminne*, II, [Mariestad 1874], 425f. Om Hallborg, se även Carl Sjöström, *Vestgöta nation i Lund 1683–1910. Biografiska och genealogiska anteckningar jemte historik* (Lund: Berlingska, 1911), 83. Stengårdshults pastorat omfattade socknarna Stengårdshult, Norra Unnaryd, Valdshult, Öreryd och Norra Hestra. Det hörde ecklesiastiskt till Skara stift men judiciellt till Jönköpings län.
- 9 Brynolph Hallborg, *Cantilena Glossaria, Eller Rimwis författad Orda-Bok, på Latin och Svenska* (Stockholm 1777; Lund 1781; Stockholm 1801).
- 10 Brynolph Hallborg, *Den Anagrammatiska A-B-C-Boken, Hwarigenom Barn bäst torde lära at stafwa, då de inom hwarje punct finna hela Alphabetet. Härwid bifogas en Biblisk Minnes-Läxa, Som wisar begynnare, huru de i hast skola upfinna hwilken bok i Den Heliga*

Skrift, som eftersökes (Jönköping 1786). Hallborg verkade även inom naturvetenskapen och lät publicera en *Beskrifning Om Allehanda Träns Plantering, Grundad på mångåriga Rön och Försök, hwilke blifwit wärkstälde J Finland och Skåne, samt sedermera J Småland* (Stockholm 1773). I likhet med *Cantilena Glossaria* utgavs den i flera upplagor.

- 11 Skara stifts- och landsbibliotek (SSB), Knös 59: "Oratio Panegyrica, Qwum Princeps Haereditarius Proximus, GUSTAVUS, post obitum Patris, Solium Svecum conscendisset, atqve Solennissime Coronatus fuerit, qva parerat devotione in Suggestu Templi Bjurbeckensis, Clero Districtus Haboënsis convocato, Submissime dicta die 29 junii 1772 à Bryn. Hallborg, Comministro in Stengårdshult, Dioeces. Skar."
- 12 Warholm, *Skara stifts herdaminne*, II, 425f.
- 13 Pekoralet är litteraturens motsvarighet till den s.k. kalkonfilmen: en konstprodukt där ambitionen står i himmelskriande kontrast till resultatet. Det äldsta kända belägget kan enligt *Svenska Akademiens ordbok* dateras till 1796 (SAOB, XIX (Lund 1952), spalt P 551), men förekomsten av fenomenet är äldre. Johan Henric Kellgren, exempelvis, kallade sin tids pekoralister för "Poetastrer" och "rim-kräk" (*Samlade skrifter av Johan Henric Kellgren, I: Ungdomsskrifter*, Sverker Ek & Allan Sjöding red., (Stockholm: Svenska författare utgivna av Svenska vitterhetssamfundet, IX, 1937), 251). Se vidare min inledning i *Tre sekler av svenska pekoral*, Daniel Möller red. (Litteraturbanken 2018), <https://litteraturbanken.se/f%C3%B6rfattare/M%C3%B6llerD/titlar/TreSeklerAvSvenskaPekoral/sida/1/etext>.
- 14 Spannmålshandlaren Haquin Bager från Malmö var själv mycket aktiv i att publicera sig och lät bl.a. införa mängder av texter i tidningarna, t.ex. flera dikter i *Dagligt Allehanda*. Se t.ex. min artikel "'Du skall af Fäsot känna plåga'. Några anteckningar kring Anna Maria Lenngrens dikter mot Haquin Bager i *Dagligt Allehanda*", *Lyrikvännen* (2013:3), 19–26.

Bellman arbetade med strategier för att avsiktligt försämra sina texter i Bagers stil, där han spelar enfaldig, fumlig och fåraktig. Genom att skriva som Bager förlöjligade och förvrängde han dennes uttrycksmedel och därmed indirekt också andra, undermåliga rimmars produkter. Följande ostyriga lilla poem undertecknade han med spannmålshandlarens namn, vilket också ingår i själva dikten:

Johanna är min Vän,
Gu' signa kära Moster,
Och Ernestina se'n
Hon är mitt Hjerte-foster.
Men Wilhelmina är så fager –
Haquin Bager

Dikten ingår i ett fingerat tidningsnummer, en sorts pastisch på eller stilimitation av *Dagligt Allehanda*, en litterär form som Bellman drogs till vid flera tillfällen. Bellman har här tillägnat sig en pseudonym och samtidigt lånat en annan författares namn. Namnet Bager inbjuder att rimma på, och det gör Bellman och även andra författare. Bellman rimmar det både med 'mager' (*Carl Michael Bellmans skrifter*, XI: *Dikter till enskilda*, 4: 1790–1793 (Stockholm: Standardupplaga utg. av Bellmansällskapet, 1964), 138) och – i dikten ovan – med 'fager' (*Carl Michael Bellmans skrifter*, VIII: *Dikter till enskilda*, 1: 1757–1773 (Stockholm: Standardupplaga utg. av Bellmansällskapet, 1942), 168), och naturligtvis rimmade man det gärna med 'lager'.

- 15 Termen repertoardiktning har myntats av Horace Engdahl, som beskriver repertoaren som "ett förråd av material och tekniker, genom vilkas mellankomst verkligheten på sätt och vis redan är förvandlad till poetiska halvfabrikat, och många av konstutövarens val är gjorda åt honom på förhand". Horace Engdahl, *Den romantiska texten. En essä i nio avsnitt* (diss. 1987, Stockholms universitet, Stockholm: Bonnier, 1986), 37.

- 16 Thomas Thorild, *Samlade skrifter*, III: *Prosaskrifter 1791–1793. Odaterade prosaskrifter på svenska*, Stellan Arvidson red. (Stockholm: Svenska författare utgivna av Svenska vitterhetssamfundet, XV, 1944), 20f. Thorild tog flera 1700-talspekoralister i försvar. Han skriver bl.a. följande (Thorild, *Samlade skrifter*, III, 20f.):

HAQUIN BAGER ville skriva på en gång naivt och kraftigt; och han gjorde det. [– – –]. Många Talare i vårt Land hafva farit efter det präktiga och sällsamma; med den lycka, at ingen utan det lifligaste nöje läser dem.

”Men alt detta är misslyckadt!” ropar ni. Säg då åtminstone på hvad sätt, och i hvad mening. Ty här gifvas fel vida märkeligare, större, viktigare för både vår uplysning och vårt nöje, än många dygder. Så är Haquin Bagers vers och HALLBERGS [sic] stenstyl mera värde, än större delen af alla de vers och stenstygar som varit gjorde i detta seculo: och [Mathias] Bjugg [1751–1807], i det märkvärdiga både för skaldekonsten och mänskliga snillet, är någonting vida högre, och derföre mera värdt odödligheten, än kanske hälften af v. Dalins Octaver och än hela Qvartoluntan af fru Nordenflychts tankespel.

- 17 Warholm, *Skara stifts herdaminne*, II, 428. – Om Hans Bjugg och hans släkt, se – förutom Warholm (och Sjöström, *Vestgöta nation i Lund 1683–1910*, 273) – Häkon Holmberg, ”Släkten Bjugg från Västergötland och Småland”, *Genos. Tidskrift utgiven av Genealogiska Samfundet i Finland*, nr 47 (1976), 57–70.
- 18 Warholm, *Skara stifts herdaminne*, II, 426.
- 19 SSB, Knös 59, 88f. Efter ”Grift-Runor” följer bl.a. en gravdikt över Catharina Sveningsdotter Kjöllersström, som avled 1771 och en dikt som Hallborg skrivit vid sonen Hans Peters födelse 1767.
- 20 En bröllopsdikt till Hallborg och Gislow är bevarad i handskrift i SSB, Knös 91, 48, ”En Gudomlig förändring Då Comministern i Stengårdshults Pastorat, Wälärevördige och Höglärde Herren, Herr Magister BRYNOLF HALLBORG, Brudgummen Samt Wälädla och Dygdesamma Jungfrun, Jungfru, SOPHIA ALBERTINA GISLOU, Bruden, Uti mycket förnäm och hederlig Församling, et Christeligt Ägta förbund, på vår Kyrkios brukeliga sätt, ingingo, som skjedde uti Åsenhöga Prästegård d. 27 juni 1775”. Dikten är författad av studenten Harald Theorin och uppges även ha tryckts (i Jönköping).
- 21 Warholm, *Skara stifts herdaminne*, II, 425. Warholm synes här inte citera Johan Fredrik Odhelius’ handskrivna herdaminnen i SSB, ”Skara stifts presterskap och skolbetjening”, som annars till stor del ligger till grund för Warholms *Skara stifts herdaminne*. I del II:2 i ”Skara stifts presterskap och skolbetjening” finns en notis om Hallborg. Johan Fredrik Odhelius (1805–1874) var komminister i Varnhem.
- 22 Warholm, *Skara stifts herdaminne*, II, 425f. – Avhandlingen är sannolikt Brynolph Hallborg, Hans Peter Hallborg, *Specimen collectionis carminum Eieostichorum [...]* (Lund: Lundæ typis Berlingianis, 1781). Om Hallborgs suspension skriver Carl Stenholm i ett brev till ”Monsieur le Candidat Olave A. Knös, Upsala d. 3 Jun., 1779” (SSB, Knös VI A, nr 117).
- 23 Warholm, *Skara stifts herdaminne*, II, 425.
- 24 Om Carlborg se Warholm, *Skara stifts herdaminne*, II, 424 f.
- 25 SSB, Knös 59, 89ff.
- 26 Hallborgs ”Carmina Miscellanea [...]” i Knös 59 är paginerad 3–95 och består till övervägande delen av skrifter på latin, bl.a. den långa orationen över Gustaf III:s kröning.
- 27 Brynolph Hallborg, ”Grift-Runor”, *Stockholms Posten*, nr 45, 1780-02-26. – *Prepositus kontraktsprost* (SAOB, XX (Lund 1954), spalt P 1737).

- 28 Angående litteratur och blasfemi under frihetstiden, se Helene Blomqvist, *Nordenflychts nej. Ett upplysningsreligiöst spänningsfält och dess litterära manifestationer* (Möklinta: Gidlund, 2016), 93ff et passim.
- 29 Act. är en forkortning av det latinska namnet på Apostlagärningarna, *Acta apostolorum*.
- 30 Hänvisningen vid "Arbetare." till Matt. 9:39 är förbryllande, eftersom kap. 9 bara innehåller 38 verser. Hallborg har dock avsett att hänvisa till 9:38: "Beder förthenskul sädenes HERRa/ at han sänder arbetare i sina sädh".
- 31 Bibeln citeras här och i det följande efter Karl XII-bibeln, BIBLIA, facsimieutg. (Stockholm: Gidlund, 1978 (1703)).
- 32 I 1917 års översättning lyder samma vers: "Ge akt på er själva och på hela den hjord som den heliga anden satt er att ha uppsikt över, för att ni skall vara herdar för Guds församling som han har vunnit åt sig med sin sons blod."
- 33 *SAOB*, VII (Lund 1922), spalt D 2238.
- 34 I 1917 års översättning lyder samma vers: "Ty prästens läppar skola förvara kunskap, och undervisning skall man hämta ur hans mun; han är ju Herren Sebaots sändebud."
- 35 Versen kan jämföras med utsagan "Ty en Biskop bör vara ostraffelig/ såsom en Gudz skaffare" i Paulus' brev till Titus, 1:7.
- 36 Det finns, när detta skrivs, endast tre "av konungen gillade och stadfästa" svenska bibelöversättningar: 1541, 1917 och 2000.
- 37 Carl Michael Bellman, *Fredmans epistlar. Text- och melodihistorisk utgåva med musiken i reproduktion efter originaltrycket*, Gunnar Hillbom textred., James Massengale melodired. (Stockholm: Norstedt i samarbete med Bellmansällskapet, 1990), 15.
- 38 Christina Holst Færch kommenterar en dansk gravdikt från 1708 över en man vid namn Hans Been. Även den innehåller en lek med namnet Hans och dess pronomenhomonym. Dikten inleds (Christina Holst Færch, *Smådeskrifter, sladder og erotiske vers i 1700-tallet. Hans Nordrups författarskab* (København: Museum Tusulanums Forlag, 2019), 77):
- Här ligger *Hans Been*
Saa kold som en Steen
- 39 Sannolikt har "Grift-Runor" endast existerat i handskrift och inte tryckts förrän den kom på pränt i *Stockholms Posten*. Den saknas nämligen som separatträck i KB, LUB, UUB, SSB, LSB, Norrköpings stadsbibliotek ("Finspongssamlingen") och Jämtlands läns bibliotek, Östersund ("Zetterströmska biblioteket"). Gustaf Ljunggren citerar några rader ur dikten i *Svenska vitterhetens häfder efter Gustaf III:s död*, I: *Kellgren, Leopold, Thorild, till och med 1792* (Lund: Gleerups, 1873), 167. Ljunggren menar att Hallborg "synes varit halfförtryckt" (Ljunggren, *Svenska vitterhetens häfder efter Gustaf III:s död*, I, 166) och att "Grift-Runor" är "[I]öjligast" av hans skrifter (Ljunggren, *Svenska vitterhetens häfder efter Gustaf III:s död*, I, 167).
- 40 *Stockholms Posten*, nr 50, 1780-03-01; *Clereciet* (dvs. 'kleresiet') prästerskapet, det andliga ståndet.
- 41 Gabriel Hagelman (1657–1725) var Brynolph Hallborgs svärmors Elisabet Hagelman far.
- 42 En passionspredikan över tredje akten av Kristi lidandes historia?
- 43 Gotthard Virdestam, *Växjö stifts herdaminne*, II (Växjö 1927), 349 resp. 350. Angående Elmegreen, se även Ludvig Larsson, *Bilder från fordom. Framletade ur arkiven i Växjö* (Stockholm: Ljus, 1908), 75–86.
- 44 Gotthard Virdestam, *Växjö stifts herdaminne*, III: *Sunnerbo och Norrvidinge* (Växjö 1929), 199.
- 45 Virdestam, *Växjö stifts herdaminne*, II, 26.